

Apostlarna i Bremen.

Av
FREDRIK BÖÖK.

Eftersom vi sysslat med det andliga livet i Bremen, kunde jag inte försumma att bevista en gudstjänst i katedralen, som stammar från tusentalet. Till högmässan på pingstdagen hade det kommit ganska mycket folk, och det var s. k. tyska kristna eller sådana som sympatiserade med denna rörelse, huvudsakligen medlemmar av stadens småborgerliga kretsar, enligt vad det såg ut. Detta är alltså anhängarna av den andra kyrkoreformationen i Bremen sedan aposteln Ansgars dagar, tänkte jag, när jag såg mig kring i kyrkobänkarna; i den vändningen har dotterförsamlingen i Lund i varje fall inte följt med.

Predikanten, de tyska kristnas ledare i Bremen, var en energisk man i sina bästa år, och han talade inte illa, fastän emellanåt en smula för högljutt i min smak. Texten var ju det andra kapitlet i Apostlagärningarna, pingstundret. Han lade huvudvikten på två punkter i Nya testamentets berättelse. Den första var den absoluta enighet, som pingsten skapade i den äldsta församlingen: alla tvister och meningsskiljaktigheter hörde upp som genom ett trollslag, alla de trogna voro från den dagen einmütig bei einander, i frid och sämja. Det var det stora föredömet att efterlikna. Man förstod, att pingstundret i denna predikants ögon var ett slags andlig

Gleichschaltung, som gjorde slut på de ensidiga partiståndpunkterna och gav församlingen en viss och frimodig anda, en orubblig vilja. Det var helt enkelt folkgemenskapen.

Den andra punkten, som han lika kraftigt strök under, var den, att pingstens budskap ingenting har att göra med det nyktra snusförnuftet, klenmodets anda, de kritiska betänkligheterna. Det var ett under, som kom över de torra vardagsmänniskorna med då och storm och eldstungor, det var en ingivelse från himmelen, som för de kyliga, oberörda betraktarna liknade ett rus. Tillämpningen låg även här inte långt borta. Predikanten karakteriserade med bitter skärpa den nyktra, svala, i grunden försof-fade vanekristendomen, som länge sovit sin fariseiska sömn på de trygga kyrkobänkarna, han talade om all den kärlekslöshet, den måktlystnad, den förklädda världslighet, som smugit sig in i den forna pingstförsamlingen. Det fanns mycket i hans kritiska betraktelse som var träffande sant, och uppriktigheten var sympatisk. Vädjande och bönfallande, med en värme som inte uteslutande var retorisk konst, talade han om det stora pingstundret, som vi alla väntade på, om den nya framtid, som höll på att spränga sig upp ur det tyska folkets djupaste medvetande — låt oss ge oss hän i glädje och förtröstan, i tro och hopp. Vi tro, vi tro, vi tro, kom det tillbaka gång på gång, och han lyfte armarna mot himlen; men eldslågan föll inte ned från höjden, och när jag vände

mig omkring i den någorlunda väl besatta domkyrkan, såg jag inga extatiska ansikten, inga av de yttre tecknen på rörelse — det kunde lika gärna ha varit en protestantisk normalförsamling från år 1913.

Jag kunde inte låta bli att göra den reflexionen, att det dock kräves mera än negativ kritik, hur berättigad den än må vara, för att skapa en trosrörelse och en ny kyrka; det räcker inte ens med ärlig hänförelse och förväntansfull extas. Det kräves också en positiv förkunnelse, en oemotståndlig religiös upplevelse, och på dem kunde jag inte finna några klara och otvetydiga tecken i Bremens domkyrka. Predikantens patos var inte oäkta, men det föreföll inte vara av annan karaktär än de flesta oförgräpliga åsikter, varmed vi andra profana få lov att försöka reda oss. Han anförde något ord av Richard Wagner, och gav det ökad tyngd genom att erinra om hur högt föraren skattade Wagner; han bad till slut med innerlig andakt för det tyska folkets förare och rikskansler Adolf Hitler, och det var säkert en god patriots bön.

Uppe i domkyrkotornet spelades den lutherska psalmen Allena Gud i himmelrik, och mässingstuborna glänste i maj-solen; det gamla lever kvar, men förnyelsens under har inte inträffat, det finnes inga av dagens koraler, som brusa så rikt. Det andra kapitlet i Apostlagärningarna skulle väl kunna ge stoff till predikningar, som rörde bättre upp i sinnen än vad pastorn i Bremen förmådde. "Men alla de som trodde höllo sig tillsammans och hade allting gemensamt; de sålde sina jordagods och vad de eljest ägde och delade med sig därav åt alla, efter som var och en behövde. Och när

dig, var dag, voro de endräktigt tillsammans i helgedomen; och hemma i husen bröto de bröd och åto med fröjd i hjärtats enfald, och lovade Gud." Den levande gemenskap, vars avglans lyser i dessa ord, hade väl något att göra med det sinnelag, som bär upp Vinterhjälpen och Volkswohlfahrt och Kraft durch Freude, och där kunde en ny reformator väl finna stoff till förkunnelse; men eldstungan från himmelen är en oberäknelig och farlig makt, som inte kan lova att rätta sig efter partiprogrammen och paragraferna.

2.

Det finnes flera apostlar i Bremen än Ansgar och de tyska kristnas lärofader — ett stenkast från domkyrkan sova de tolv apostlarna i rådhuskällarens valv, de tolv jättelika rhenvinsfaten. Övergången känns blasfemisk, men det är ju inte vi utsocknes, som hittat på att blanda hop det bacchanaliska och det nytestamentliga, utan det är väl den katolska fördomsfriheten, som är ansvarig för vågstycket. Turisten kan inte gärna stå till svars för att lämna Bremen utan att ha gjort ett besök i en källare, där det bästa och äldsta tyska vinet utskänkts sedan 1408; inte ens den strängaste nykterhetsivrare kan gärna förklara sig helt ointresserad. Stället har ju också sin litterära gloria; den unge älskvärde romantikern Wilhelm Hauff, som tjusade vår barndom med sina brokiga österländska sagor, har också diktat Phantasiën im Bremer Ratskeller till vinrusets ära, och hans verk är ännu levande, den lilla boken säljes i många olika slags upplagor åt de besökande, och jämnt hundra år efter det första upplagan såg ljuset, år 1927, må-
lade Naz Slemmyt källarvalven fulla med

fresker, som föreviga diktarens syner. Uppriktigt sagt är jag ingen varm beundrare av detta romantiska capriccio, jag hade under min gymnasisttid mycket mera nöje av hans medeltidsroman Lichtenstein, och det var mer verklig humor och underfundig psykologi i en fantastisk saga från rådhuskällaren i Bremen, diktad av dansken Karl Larsen. Den handlade om en björn, som slog följe hem med författaren, sedan han druckit sitt lystmäte på apostlaviner-na; på sin tid trycktes den i Juleroser — det bör nu vara mer än fyrtio år sedan — och som gosse läste jag den om och om igen med glupande intresse, förbryllad och nyfiken, ända till dess det gick upp för mig, vari nyckeln till gåtan låg. Jag hade inte den ringaste erfarenhet av den ädla druvans verknin-gar. Men en bekant till mig har berättat, att han en vacker mänskenskväll kom upp ur rådhuskällaren och blev nästan rädd för Roland — han tyckte att den spikrake jätten hytte med svärdet. Det lyckades min vän att rädda sig tvärt över torget; han kom förbi Schütting med dess portal, och de kanelerade renässanskolonnerna oroade honom både genom sin osannolikt praktfulla utsmyckning och genom sitt antal — hur han räknade dem i månhuset, fick han dem till fyra. Missstrogen vek han in i första smala gränd, men där blev det ytter värre. De märkvärdigaste och otroligaste byggnadsverk omgävo honom på alla håll, de trängde sig samman, så att han med möda kunde slinka mellan; han mötte leoparder, som kommo fram ur fasaderna, mellan husen dallrade klockspel, de smidda gallerverken hade former, som intet människoöga förr skadat, och när han lyfte blicken mot himlen,

såg han tegeltorn avteckna sig, som kommo honom att tro, att han förflyttats till Bagdad eller Babylon eller inkafolkets Peru. Till slut stod han vacklande framför ett hus, vars fasad bestod av ett jättekrucifix, krönt av en solskiva mellan två hästhuvuden — då bleknade han och flydde, men var i samma stund nere vid Wesers strand och tog en bil till sitt hotell, betydande att han aldrig mera skulle smaka Rüdeshimer från 1727. Men följande morgon vaknade han, frisk och kry, och för att bli definitivt fri från mardrömmen, gjorde han en försiktig rekognoscering i trakten kring rådhuskällaren. Schüttings portaler voro osannolikt praktfulla och fyra till antalet, och när han något lugnad fortsatte sin väg, kom han in i Böttcherstrasse, om vars tillvaro han inte haft någon aning, ty han hade inte varit i Bremen efter kriget; och här såg allting ut i morgonljuset precis på samma sätt som under nattens äventyrliga timmar. Jag var ju spiknykter i går kväll, brast han lättad ut, och skakade av sig all den Hauffska magien. Med Roselius' och Hoetgers hjälp har verkligheten blivit underbarare än dikten.

För egen del stiftade vi ingen närmarbekantskap med de sällsamma visionerna; visserligen smakade vi på den mörkt honungsfärgade Rüdeshimern, som var 210 år gammal, men den lämnade både smakpapillerna och inbillningscentra tämligen opåverkade. Vi frågade den gamle kyparen — här må det väl vara det rätta ordet — om vinet verkligen gjorde anspråk på att vara särskilt njutningsrikt; med kritisk sanningsskärlek svarade han, att omdömena föllo mycket olika ut. De flesta kände sig besvikna, men en och annan kännare

försäkrade, att den invigde kunde spåra en fin arom av himmelsk välsmak. Vi hörde alltså inte till de invigde, vi funno att en flaska Rüdeshimer från 1935 hade en helt annan friskhet och bouquet. Därav hämtade vi den trösterika vissheten, att världen ännu är ung, att solen lyser lika varm nu som för sekler sedan, att myllan inte förlorat sin alstringskraft och druvorna inte sin sötma. Även de nya årgångarna skola en dag bli ryktbara; men bli de allt för lastgamla, så förlora de sina dygder, slockna i all sin historiska berömmelse, och hyllas blott för skenets skull.

Det var själva pingstaftonen, som vi tillbragte i de skumma valven, och vi voro inte ensamma om det, alla de många lokalerna voro överfulla, staden Bremens borgerskap med barn och blomma hade slagit sig ner kring borden, från vilka allt annat än tyskt vin är bannlyst. Det var ytterst få som förtärde någon spis, de flesta hade kommit hit för att dricka gott vin, och inte för någonting annat; man kunde heller inte påstå, det var en guldök för överklassen, ty alla samhällslager voro företrädna, och fråga är, om inte det arbetande folket var i majoritet. En sådan högtidskväll har man faktiskt intrycket, att ståndsskillnaderna börjat falla bort i Tredje rikets Tyskland; jag skulle knappast tro, att rådhuskällarens publik såg ut på det viset den gången kejsar Wilhelm II, som hade en viss förkärlek för Bremen, brukade hedra stället med sina besök. Det är inte bara den ekonomiska utjämnin-gen, utan också en utrensning av fördomarna. En svensk kan knappast låta bli att tänka, att vinet hör till de demokratiska faktorerna i alla de vinodlande länderna; det är dock en ädlare levnads-